

بررسی مقایسه ای سلامت روان و هویت شخصی و ملی در دانشجویان استفاده کننده از

محیط های مجازی شهر اصفهان

میترا ریحانی^۱، زهره سادات میر مقتدایی^۲، شهناز شوشتری زاده^۳

چکیده

با توجه به افزایش روز افزون محیط های مجازی و استفاده از اینترنت در دانشجویان و جوانان، بررسی وضعیت سلامت روان و هویت در رابطه با استفاده از اینترنت و رسانه های الکترونیکی ضروری به نظر می رسد. این مطالعه به بررسی مقایسه ای نمره سلامت روان و هویت شخصی و ملی در سه گروه دانشجوی دختر و پسر منطقه چهار دانشگاه آزاد که بصورت زیاد، متوسط، به ندرت از محیط های مجازی استفاده می کنند پرداخته است. این پژوهش توصیفی تحلیلی بوده و روش جمع آوری اطلاعات آن مقطعی است که بر روی ۵۰۰ نفر از دانشجویان دختر و پسر (دو گروه ۲۵۰ نفری) که به روش خوشه ای انتخاب شدند انجام شد. پرسشنامه های اطلاعات فردی، هویت شخصی، ملی و سلامت روان تکمیل گردید و سپس نمونه ها بر اساس ساعت استفاده از محیط های مجازی به سه دسته تقسیم شدند؛ گروهی که در هفته ۴۰-۲۵ ساعت (زیاد) از اینترنت و محیط های مجازی استفاده می کردند، گروهی که ۲۵-۵ ساعت (متوسط) از اینترنت استفاده می کردند و گروهی که استفاده آن از اینترنت و کامپیوتر کمتر از ۵ ساعت در هفته بود (به ندرت). سپس نمرات سه گروه در پرسش نامه ها بوسیله آمار توصیفی و استنباطی (تحلیل واریانس یک طرفه به همراه آزمون تعقیبی شفه) بوسیله نرم افزار spss مورد بررسی قرار گرفتند. یافته های پژوهش نشان می دهد که میان نمرات هویت شخصی در سه گروه تفاوت معنی داری وجود دارد ($F=14/8$ و $P<0/05$)، همچنین میان نمرات هویت ملی در سه گروه ($F=16/3$ و $P<0/05$) و نمرات سلامت روان در سه گروه ($F=0/2$ و $P<0/05$) تفاوت معنی داری یافت شد. در این پژوهش گروهی که بصورت مفرط از اینترنت و محیط های مجازی استفاده می کردند نمرات سلامت روان، هویت شخصی و هویت ملی پایین تری کسب نمودند و این سه نکته نمایانگر این امر بوده که استفاده زیاد از اینترنت و محیط های مجازی می تواند با کاهش سلامت روان و اختلالات برخی جنبه های هویت همراه باشد.

واژگان کلیدی: سلامت روان، هویت شخصی و ملی، اینترنت، اینترنت، دانشجویان.

مقدمه :

^۱ - عضو هیئت علمی دانشکده پرستاری مامایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد فلاورجان
^۲ - کارشناس بالینی دانشکده پرستاری مامایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد فلاورجان و کارشناس ارشد برنامه ریزی درسی
^۳ - عضو هیئت علمی دانشکده پرستاری مامایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد فلاورجان

بی گمان ما در یکی از بحرانی ترین و حساس ترین دوران تاریخ زندگی می کنیم، دوران تمدن ماشینی که بی شک و سایل ارتباط جمعی به عنوان یکی از عوامل مهم دگرگونی ارزش های فرهنگی از معیارهای ملی بوده و قادرند با برنامه ریزی ها دقیق و کنترل شده، اندیشه مردم را شکل داده و رفتار آن را به صورت دلخواه قالب ریزی نمایند. (۱)

محققان در خصوص نقش رسانه ها سه دیدگاه مختلف را اتخاذ نموده اند. دیدگاه نخست معتقد است که رسانه ها موجب توسعه فرهنگی بوده و باعث همدلی در بین افراد جامعه می شود و بعه نظر این گروه استفاده از اینترنت و فضاهای مجازی باعث بالا بردن آگاهی اجتماعی و سیاسی و افزایش مشارکت مردم می شود از معروف ترین پیروان این نظریه واتیل ازیر است. (۲)

دیدگاه دوم معتقد است که مهم ترین تأثیر رسانه و فضاهای مجازی ایجاد توقع روز افزون بین مردم می باشد و اگر این توقعات بوسیله نادهای سیاسی و اجتماعی برآورده نشود نارضایتی عمومی افزایش می یابد. از مهم ترین پیروان این نظریه می توان ساموئل همنیگتن را نام برد. (۳)

و بالاخره در دیدگاه سوم معتقدند رسانه های گروهی و سیله تحقیق مردم بوده و یا موجب فرار مردم از دنیای واقعی به دنیای رویایی می باشند و استفاده از فضاهای مجازی در مواردی منجر به پایین آمدن سطح مشارکت مردم نیز می شود شرام از معروف ترین پیروان نظر است. (۴)

اما در دهه های اخیر که استفاده از محیط های مجازی از نوجوانان و جوانان منجر به افزایش اضطراب و افسردگی گشته است موضوع هویت و سلامت روان نظر روانشناسان بسیاری را به خود جلب کرده است.

بحران هویتی که ریشه در تحولات نوین جهانی دارد از هویت فردی تا ملی، مذهبی و اجتماعی را در بر می گیرد و طبیعتاً مخاطبین اصلی آن نوجوانان و سپس جوانان می باشد. از نگاه کتب روانشناسی کسب هویت و ثبات شخصیتی از نشانه های رشد روانی سالم در گذر از بحران نوجوانی و جوانی است و طبیعتاً در این زمان که نوجوان و جوانان در ساعات زیادی از فرصت های خود از رایانه و اینترنت استفاده می کنند احتمال تأثیر عمیق بروی هویت فردی و جمعی وجود دارد. (۵)

گیدنس دوران نوجوانی را به عنوان مرحله ویرانگری در تشکیل هویت دانسته و رسانه های الکترونیکی از جمله رایانه، اینترنت، تلویزیون... را در سه سطح «هویت شخصی»، «هویت ملی» و «هویت جنسی» تأثیرگذار می داند. (۶)

«گریز» در بررسی ارزیابی تأثیر استفاده از رسانه های الکترونیک در حوزه های گوناگون سلامت جسمی و روانی، هماهنگی چشم و دست، الگوی فعالیت روزانه عملکرد مدرسه، شخصیت، آسیب شناسی روانی و مهارت های اجتماعی به این نتیجه رسید که اثرات رسانه های الکترونیکی بر رفتار آدمی بسیار متفاوت بود. ولی استفاده از اینترنت و محیط های مجازی در کنار اثرات مثبت می تواند با برخی تأثیرات منفی مانند اعتیاد، درد اندام ها، انزوا، کاهش عزت نفس، پرخاشگری و انتقال هویت همراه باشد. (۷)

از آنجا که کشور ما کشور جوانی بوده و گستردگی و پیچیدگی این مسئله بستر پرسش‌های بسیاری است جا دارد با انجام تحقیقاتی در این زمینه جامعه را از اثرات واقعی استفاده از رسانه‌های الکترونیکی بویژه اینترنت مطلع کرده و از بروز تلفات جدی پیشگیری کنیم. لذا، هدف پژوهش حاضر مقایسه سلامت روان و هویت دانشجویان دختر و پسر در سه گروه «استفاده زیاد از اینترنت» «استفاده نسبی از اینترنت» و «استفاده به ندرت از اینترنت» بوده است.

مواد و روش‌ها:

پژوهش حاضر از نوع مقطعی بوده و جامعه آماری آن کلیه دانشجویان دختر و پسر واحدهای منتخب منطقه ۴ دانشگاه آزاد بوده است که معمولاً از اینترنت استفاده می‌نمایند. حجم نمونه این پژوهش ۵۰۰ نفر بوده که شامل ۲۵۰ دانشجوی دختر و ۲۵۰ دانشجوی پسر بوده که به روش خوشه‌ای از مراکز فلاورجان، نجف آباد و خوراسگان انتخاب شدند.

ابزار پژوهش یک پرسشنامه ۵ قسمتی بوده است که قسمت اول پرسشنامه اطلاعات دموگرافیک شامل سن، جنس، رشته تحصیلی و پایه تحصیلی، میزان دسترسی به کامپیوتر، میزان استفاده از اینترنت و علت استفاده از اینترنت بوده است.

قسمت دوم پرسشنامه، سلامت عمومی (GHO) بوده است که توسط گلد برگ تنظیم گردیده است. پرسشنامه اصلی دارای ۶۰ سؤال می‌باشد اما فرم کوتاه شده ۳۰ سؤالی نیز موجود است که در این مطالعه استفاده شده است. پرسشنامه سلامت عمومی، وضعیت روانی فرد را در یک ماهه اخیر بررسی می‌کند و برخی محققان مانند شجاعیان و منفرد پایایی آن را ۹۴٪ گزارش نموده اند. (۸)

پرسشنامه هویت ملی قسمت سوم پرسشنامه مذکور بوده است که شامل ۲۸ سؤال بوده و در سال ۱۳۷۴ توسط رحیمی نژاد و احمد زاده ساخته شده و ضریب آلفای کرونباخ ۹۵٪ جهت همبستگی هویت ملی در آن گزارش شده است. (۹)

قسمت چهارم پرسشنامه «پرسشنامه سنجش عینی منزلت هویت من» می‌باشد که چهار حیطه هویت زود شکل گرفته، هویت به تعویق افتاده، هویت کسب شده و هویت آشفته را بر اساس نظریات مارشیا اندازه‌گیری می‌کند. و آدامز در سال ۱۹۸۹ روایی همگرایی این پرسشنامه را ۹۲٪ و ضریب روایی واگرایی آن را از ۲۷٪ تا ۷۹٪ گزارش کرده است. (۱۰)

و قسمت پنجم پرسشنامه در خصوص وضعیت تحصیلی دانش آموز تنظیم گردیده که شامل معدل نیمسال قبل شرکت در مسابقات علمی و جشنواره‌ها و کسب رتبه‌های مختلف علمی بوده است.

پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها و استخراج اطلاعات نمونه‌ها بر اساس استفاده آنها از اینترنت با توجه به منابع علمی به سه دسته تقسیم گشتند.

* گروه اول افرادی که ۴۰-۲۵ ساعت در هفته از اینترنت و کامپیوتر استفاده می‌کنند.

* گروه دوم افرادی ۲۵-۵ ساعت در هفته از کامپیوتر استفاده می‌کنند.

* گروه سوم افرادی که کمتر از ۵ ساعت در هفته از کامپیوتر و اینترنت استفاده می‌کنند. (۱۱)
جهت تجزیه تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و تحلیلی، واریانس یک طرفه استفاده شد که با نرم افزار SPSS10 صورت پذیرفت.

یافته‌ها:

یافته‌های دموگرافیک مربوط به این پژوهش در جداول ۱ و ۲ نمایش داده شده است.

طبق این جداول ۴۲ درصد پسران و ۲۱ درصد دختران دانشجوی به مقدار زیاد از اینترنت استفاده می‌کردند و نیز استفاده از اینترنت در بین سال دوم و سوم دانشگاه بیشترین میزان را دارا بود. همچنین پر استفاده‌ترین موارد تفریحی (۲۹٪) و موسیقی (۲۱٪) بوده و کم استفاده‌ترین موارد استفاده از اینترنت سایت‌های خبری و علمی (۳٪ تا ۴٪) بوده است.

همانطور که در جدول شماره ۳ مشخص است با توجه به F محاسبه شده ($P < 0/05$ و $14/8$) تفاوت معنی‌داری میان سه گروه دانشجویان در پرسشنامه هویت شخصی بدست آمد و آزمون تعقیبی شفه هم تفاوت معنی‌داری را بین نمرات هویت شخصی هر سه گروه نشان داد.

با توجه به F محاسبه شده ($P < 0/05$ و $16/3$) همچنین تفاوت معنی‌داری میان نمرات سه گروه دانشجویان از لحاظ هویت ملی نشان داد و با آزمون تعقیبی شفه نیز مشخص شد اگر چه بین نمرات گروه اول و دوم تفاوت معنی‌داری وجود ندارد ولی بین نمرات گروه اول و دوم و سوم این تفاوت معنی‌دار بوده همچنین این تفاوت بیشتر در خصوص پذیرش هویت ملی صادق می‌باشد تا نفی هویت ملی.

با توجه به F محاسبه شده ($P < 0/05$ و $10/0$) نیز تفاوت معنی‌داری در نمرات سلامت روان گروه‌ها بدست آمد که با آزمون تعقیبی شفه این تفاوت در خصوص گروه اول و دوم بی‌معنی اما میان هر سه گروه معنی‌دار گزارش گردید.

بحث و نتیجه‌گیری:

نتایج یافته‌های این پژوهش نشان داد که رابطه معنی‌داری بین استفاده از اینترنت، هویت شخصی و ملی و سلامت روان وجود دارند و دانشجویانی که به میزان بیش از ۲۰ ساعت در هفته از اینترنت استفاده می‌نمایند نسبت به باقی دانشجویان از سلامت روان پایین‌تری برخوردار بوده و بیشتر مبتلا به اختلال هویت شخصی و ملی می‌گردند. با توجه به اینکه بیشترین میزان استفاده از اینترنت جهت تفریح و موسیقی (معمولاً ۵۰٪) گزارش شد و استفاده از سایت‌های علمی و خبری، آموزشی و فرهنگی تنها ۲۰٪ از موارد را شامل می‌گردید به نظر نمی‌رسد تشویق والدین و متصدیان آموزش به استفاده از اینترنت در این گروه سنی نتایج چندان جالبی به دنبال داشته باشد. در مطالعه‌ای دیگر در همین زمینه که بروی دانشجویان دانشگاه تهران صورت گرفته است آمار استفاده از سایت‌های تفریحی و چت کردن ۵۶/۰٪

گزارش شده که نشان می دهد این اختلال در بین دانشجویان آنجا نیز چندان ناشایع نمی باشد.

در نتیجه مقایسه سه گروه تفاوت معنی داری در زمینه هویت شخصی مشاهده شد که با نتایج حاصل از تحقیقات گروه نوگ (۱۹۸۵) و حافظ نیا (۱۳۸۵) مطابقت داشته ولی برخلاف نتایج علوی و همکاران (۱۳۸۶) می باشد. فانک نیز اظهار می دارد که رسانه هایی چون اینترنت و ماهواره می تواند بر نگرش و رفتار و هویت افراد تأثیر گذارده و باعث کاهش همدلی و تعلق می گردد. (۱۲)

از نظر ساندرز نیز استفاده زیاد از اینترنت به انزوای منجر به کاهش تعامل اجتماعی می انجامد و علاوه بر اختلال در هویت ملی باعث کاهش مهارت های اجتماعی فرد می شود نتایج حاصل از این پژوهش در خصوص اختلال هویت ملی مرتبط با استفاده از اینترنت نیز با نتایج حاصل از تحقیق حافظ نیا و نیز ساندرز همخوانی دارد به عقیده حافظ نیا با جهانی شدن استفاده از اینترنت و فناوری اطلاعات، علائق ملی کاهش یافته است ساندرز یک علت اصلی افسردگی در بین جوانان را استفاده روزمره از اینترنت توصیف کرده است. (۱۳)

تفاوت معنی داری که بین مقایسه نمرات سلامت روان ۳ گروه دانشجویان بدست آمد مؤید این مطلب است که هر چه ساعات استفاده از اینترنت افزایش می یابد نمره سلامت روان فرد کاهش می یافت علوی و همکاران نیز در تحقیق خود بروی دانشجویان دانشگاه تهران به نتیجه مشابهی دست یافت (۱۱). همچنین مؤسسه حمایت از کودکان و نوجوانان آمریکا توصیه می کند که نوجوانان روزانه بیش از ۲ ساعت نباید از کامپیوتر و اینترنت استفاده نمایند چرا که آثار سوء روانی مانند اضطراب و افسردگی و اختلالات عصبی و مفاصل همراه خواهد داشت. (۱۴)

کریز و همکاران نیز در تحقیق خود با استفاده از تست عزت نفس کوپر اسمیت و GHG در حوزه عزت نفس اعلام نمودند افرادی که در هفته بیش از ۵۰ ساعت از کامپیوتر استفاده می نمایند بطور معنی داری نمره پایین تری در عزت نفس و سلامت روان دریافت نمودند. (۷)

بنجامین افرادی که بیش از حد معمول از اینترنت استفاده را می کند خسته و افسرده و با عزت نفس پایین معرفی کرده و اصطلاح اعتیاد اینترنتی را در خصوص این افراد مطرح می نماید. (۱۵)

با توجه به اینکه اختلاف هویت و سلامت روان با عوامل بسیار متعددی مانند عوامل فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و... نیز مرتبط می باشد طبیعتاً تنها محیط های مجازی در دنیای امروز نمی توانند علل اختلالات فوق تلقی گردند اما آنچه مسلم است بایستی فواید استفاده از این محیط های مجازی را در مقابل مخاطرات آن ارزیابی نمود و از متولیان امر درخواست کرد که بخصوص در مورد دانشجویان بسیار با تأمل عمل کرده و به سیاست گذاری علمی صحیح در این خصوص دست یابند همچنین آشنا نمودن دانش آموزان و دانشجویان با مخاطرات احتمالی استفاده زیاد از اینترنت و کامپیوتر و با تبیین موضوع برای

والدین از آنها خواست تا از عواقب اجتماعی آن در دوره حساس نوجوانی و جوانی پیشگیری نمایند.

سیاسگزاری:

بدین وسیله از دانشگاه آزاد اسلامی واحد فلاورجان و کلیه مسئولین که در جهت اجرای این پژوهش مساعدت نمودند تشکر و قدردانی می‌نمایم.

جدول (۱) درصد فراوانی استفاده از کامپیوتر و اینترنت در طول هفته بر حسب مشخصات دموگرافیک

		۲۵-۴۰ ساعت در هفته		۵-۲۵ ساعت کمتر از ۵ ساعت در هفته		جمع	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
میزان استفاده از کامپیوتر و اینترنت و وضعیت دموگرافیک							
جنس	پسر	۱۰۵	۴۲	۱۲۲	۵۱	۲۲۷	۲۳
جنس	دختر	۵۲	۲۱	۱۰۸	۴۳	۱۶۰	۳۶
سال تحصیلی	اول	۳۸	۳۱	۵۸	۴۶	۹۶	۲۹
	دوم	۵۳	۴۳	۵۳	۴۳	۱۰۶	۲۹
	سوم	۶۱	۴۹	۴۷	۳۸	۱۰۸	۲۳
	چهارم	۳۴	۲۷	۵۱	۴۱	۸۵	۲۳
رشته تحصیلی	علوم پایه	۴۴	۳۸	۵۲	۴۵	۹۶	۲۹
	پزشکی	۴۷	۳۲	۷۱	۴۹	۱۱۸	۲۹
	علوم انسانی	۴۳	۳۲	۷۴	۴۹	۱۱۷	۲۹
	فنی مهندسی	۱۰۴	۴۳	۱۰۸	۴۳	۲۱۲	۴۳

جدول شماره (۲) فراوانی و درصد استفاده از سایت های اینترنتی با بیشترین مراجعه دانشجویان در طول هفته

سایت های اینترنتی با مراجعه بالا	فراوانی	درصد
سایت های علمی	۲۰	۴
سایت های خبری	۱۵	۳
موسیقی	۱۰۵	۲۱
ورزشی	۸۵	۱۷
فرهنگی، هنری	۶۵	۱۳
تفریحی	۱۴۵	۲۹
فیلتر شده	۵۵	۱۱
متفرقه	۱۰	۲
جمع	۵۰۰	۱۰۰

جدول شماره (۳) آزمون تحلیل واریانس یک طرفه در سه گروه دانشجویان در خصوص هویت شخصی و ملی و سلامت روان

مجموع	درجه	میانگین	F
-------	------	---------	---

	مجزورات	آزادی	مجزورات	هویت شخصی
۱۴/۸	۳۱	۲	۶۲	بین سه گروه
		۴۶۲	۳۸۱/۶	درون گروهی
		۴۹۹	۴۴۳/۶	کل
۱۶/۳	۳۵/۵	۲	۷۱	هویت ملی
		۴۹۳	۴۸۹/۱	بین سه گروه
		۴۹۹	۵۶۰/۱	درون گروهی
				کل
۱۰/۲	۳۲/۳	۲	۶۴/۵۷	سلامت روان
		۴۸۲	۵۸۳/۴	بین سه گروه
		۴۹۹		درون گروهی
				کل

References:

- 1- Solation among adolescents. Adolescents. 2000. 32(138): 237- 42.
- 2- Shapire SL, Shapie DE, Schwart 2 GE. Stress management in medical education: a review of the Literature. Acad Med 2000. 7s (7): 7u* - s9.
- 3- Lin s, Tsai C. Sensation seeting and Internet Aependence of Tal wanes high school adol escents. Computers in human behavior 2002, 18: ull- 26.
- 4- Hatami H, Razavi M, Eftekharardebili H, Maylei F, Seiednozadi M, Parizade M. Public health text book Tehran: Arjmand pub, 2004.
- 5- Olson D. Media and symbols. Trans. Mohayer M. Tehran: soroush, 1998.
- 6- Giddness A. Modernity and self identity. Trans. Movaft a ghian N. Tehran: Ney, 2001.
- 7- Gorriz CM. Media C. Engaging gills with computers through soft ware games. Communications of the Acm 2000, 43(1): 42- 9.
- 8- Shojaian R, Zamani morfared A. Relation between use of prayers mental health and Job performance among technical workers of Tehran ammunition industries. Yowral of Psyehiatry and clinical psychology 2002, 30 (8): 33- 9.
- 9- Rahiminezhad A. Relationship between identity self steem and anxiety in student. Tehran. Tarbiat moalem unizrsity, 1998.
- 10- Adams Gf, Bennion L, Hah K. Cbyective mensure of ego idantity status: A reference. Manual. Unpublished manuscript ouniversity of Guelph. Canada, 1986.
- 11- Hafeznia M, Kavianyrad M, Karimipoor Y, Taherkhany M. The effect of globalization on National Identity. Journal of Geopolitics 2006, 2 (3, 4): 1- 21.
- 12- Sanders Ge, Fired TM, Diego M, Kaplan M. The relationship of Internet use to depression and social Isolation among adolescents. Addescence. 2000, 33(138): 237- u2.
- 13- Belik J, Horoldson M. Psychic in campates, Association for Computing Machinery 2000, 43(7): 34- 9.
- 14- Benjamin JE. The internet's effect on teenagers. March 20, 1999 [cited 18 oct 2008] Available from arL: hHp://Jbenjamin.Org/research 99/.